

В. Ревуцький писав також вірші та музику, він є автором слів і музики пісні про Снітків [2, с. 7].

Володимир Артемович Ревуцький був доброю, глибоко порядною та чуйною людиною, справжнім патріотом України. В умовах сучасної московсько-української війни активно займався волонтерством. Разом із дружиною Людмилою Митрофанівною виховали двох дітей – доньку Олександру та сина Артема, які здобули фах історика у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. В. Ревуцький був цікавим співрозмовником, багато знав про події минулого нашого краю і вмів про це захопливо розповідати. Він любив життя, мав багато творчих задумів і мріяв дочекатися Перемоги.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Тучинський В. Володимир Ревуцький. Сторінки забутої історії. Оповіді про минувщину місточок та сіл Мурованокуриловецького району. Житомир, 2023. 555 с. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія.* Вінниця, 2024. Вип. 47. С. 142–145.
2. Ревуцький В. Снітків. Історія без акцентів. Історичний нарис. Київ, 2013. 312 с.
3. Ревуцький В. Сторінки забутої історії. Оповіді про минувщину місточок та сіл Мурованокуриловецького району. Житомир, 2023. 555 с.
4. Мурованокуриловеччина: невідомі сторінки історії. До 100-річчя бою під Котужанами 10-13 листопада 1920 р. / Укладач В. Тучинський. Вінниця, 2020. 14 с.

Тамара Гасвська

ПЕРША ЖІНОЧА ПРАКТИЧНА ШКОЛА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ДОМОВЕДЕННЯ МАРІЇ МАРІУЦ-ГРИНЬОВОЇ В С. ЗОЗУЛИНЦІ

Анотація. У статті досліджується історія створення і розвитку першої в Російській імперії практичної школи сільського господарства і домоведення для жінок, яка була заснована місцевою поміщицею Марією Миколаівною Маріуц-Гриньовою. Вона сприяла не лише розвитку школи, а й села. Турбувалася про селян, влаштовувала долю як збіднілих дворянських, так і сільських дівчат.

Ключові слова: Маріуц-Гриньова, Зозулинці, жіноча школа, сільське господарство, домоведення.

THE FIRST WOMEN'S PRACTICAL SCHOOL OF AGRICULTURE AND HOME ECONOMICS BY MARIA MARIUTS-GRINIOVA IN THE VILLAGE OF ZOZULINTSI

Abstract. *The article explores the history of the creation and development of the first practical school of agriculture and home economics for women in the Russian Empire, which was founded by the local landowner Maria Nikolaevna Mariuts-Grynyova. She contributed not only to the development of the school, but also of the village. She cared about the peasants, and improved the fate of both impoverished noble and village girls.*

Keywords: *Mariuts-Grynyova, Zozulintsi, women's school, agriculture, home economics.*

Наприкінці XIX століття у селі Зозулинці було одне з найбільш успішних аграрних господарств Київської губернії. Вдова генерал-майора Ганна Іванівна та її дочка Марія Миколаївна Маріуц-Гриньова у маєтку «Зозулинці Червоні» організували жіночу школу сільського господарства і домоведення.

Відкрилася школа 31 березня 1888 року. Її Устав був затверджений вже 2 квітня і надрукований у «Землеробській газеті», оскільки школа перебувала у відомстві Міністерства землеробства та держмайна [1].

Там навчалися два роки, але можна було залишати вихованок ще на декілька років, як практиканток. Приймались учениці, зазвичай, на початку літа, за необхідністю – в інший період. Платня з пансіонерів-вихованок сирітських будинків була 100 карбованців, з своєкоштных стипендіатів, приручених до праці – 150 карбованців на своєму одязі, а з заможних дівчат, не привчених до праці, по 25 карбованців на місяць. Практикантки, які приїжджали на один-два місяці в літній час, жили і харчувались окремо від інших учениць. Послуги також сплачували окремо [2, с. 273; 4].

У 1898 році в школі навчалась 51 вихованка, з них лише шість дівчат було із дворян, одна із духовенства, 15 міщанок, 24 селянки і п'ятеро із різночинців. З пів сотні «студенток» тільки дві платили за навчання зі своїх коштів, всі інші були стипендіатами держави.

Заклад мав неабиякий успіх, за його випускницями місцеві можновладці та поміщики стояли у черзі. Вже через п'ятнадцять років з моменту заснування щорічна дотація від держави збільшилася до трьох тисяч рублів, а своєкоштні учениці платили від 40 до 60 рублів на рік залежно від спеціалізації.

Школа була нерозривно пов'язана з господарством маєтку, яке нараховувало півтори тисячі десятин землі. Власна ферма налічувала 48 високопродуктивних корів (фрайбурзької породи), 15 свиней, 30 овець, 130 коней рисисто-тяглових порід, пташник на 600 голів

птиці. Крім цього, для повноцінного навчання діяла пасіка на 100 вуликів різних систем, ще 50 десятин займали ставки із племінними сажівками для розведення малька риби, 16 десятин зразкового фруктового саду та навчальні ділянки з городиною.

Господарство було забезпечене різним реманентом для обробітку землі та збору врожаю. Із Голландії виписали спеціальне обладнання для виробництва твердих сирів, які стали відомими по всій імперії та за її межами.

В маєтку «Генеральші» вже тоді був водогін та водонапірна вежа. Її так називали не лише за те, що вона була дочкою генерала, а, передусім, за турботу про селян [4].

Господарством керували висококласні спеціалісти, які були запрошені на роботу в школу. Вихователькою була вчителька математики Ганна Василівна Пахомова. Учителі молочного господарства, бджільництва, приготування запасів, кроїння, ручних робіт – В. Н. Криворучко, Е. І. Зубатова, Б. П. Марцинкевич, М. М. Демченко. Викладач домоведення – А. С. Дмитрева, ключниця – Л. М. Леварт-Невінська, рукоділля – М. М. Зникович, прасувальниця – Л. Отшевська, пекар – М. Нікітов, бджоляр – Л. І. Тайенький, садівник – І. І. Леварт-Невінський. [3, с. 326–331].

Школою управляла М. М. Гриньова і три «старшинниці» з колишніх випускниць школи. Одна керувала домогосподарством, друга – молочним господарством і тваринництвом, третя – бджільництвом, рибицтвом, садівництвом та городництвом.

Повний курс навчання складався з таких предметів: молочне господарство, догляд за домашньою худобою, птахівництво, бджільництво, рибицтво, садівництво та городництво, кухарство, випікання хліба, консервування, догляд за хворими людьми та домашньою худобою, ведення будинкових та сільськогосподарських книг, рукоділля. Ця школа була більше практичного напрямку, оскільки теоретичні заняття проходили у вигляді коротких бесід або читань сільськогосподарської літератури вечорами під час інших занять ученицями: вишивання, в'язання, прасування, шиття.

У 1890 році М. М. Гриньова разом з однією ученицею здійснила тримісячну закордонну поїздку в Німеччину для ознайомлення з господарськими школами. Оглянули 33 школи, серед яких – один інститут молочного господарства, один помологічний інститут і два навчальних молочних господарств. Набутий досвід застосували у своїй школі. На Київській сільськогосподарській та промисловій виставці 1897 р., влаштованій Київським товариством сільського господарства та сільськогосподарської промисловості, у відділі птахівництва М. М. Гриньова експонувала гусей китайсько-померанських, китайсько-тулузьких, тулузько-померанських, японських, чистокровних померанських, чистокровних тулузьких, качок руанських, хохлатих і шипунів. Жіноча школа Маріуц-Гриньової отримала велику срібну медаль в категорії «птахівництво», а сама власниця – малу срібну медаль. У відділі «овочі, консерви та вино»

Маріуц-Гриньова отримала золоту медаль, а у науково-навчальному відділі – похвальний лист. Також Марія Миколаївна входила до експертної комісії з бджільництва у складі: голови комісії А.М. Кирилова, секретаря В. Ф. Пухальського та П. Я. Смирнова.

М. М. Маріуц-Гриньова – авторка більше двадцяти книг з практичного господарства. У «Фонді видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики ННСГБ НААН» та «Колекції наукових видань 1901–1917 рр. з фондів ННСГБ НААН» є книга «Молочне господарство» (1901) та 37 статей з рибництва (розведення форелі), бджільництва, сироваріння, виготовлення сметани, масла, вибору порід і вирощування гусей, курей, качок, індиків, про хвороби птахів, пересувні вольєри як засіб для раціонального птахівництва, вирощування цибулі, тістомісильну машину, а також звіти про діяльність школи у журналах «Сільське господарство та лісівництво», «Деревня», «Сільський господар», «Землеробська газета», «Прогресивне сільське господарство» [5].

Значної шкоди навчальному закладу завдала пожежа, що сталась у маєтку 5 травня 1899 року, але її не можна було порівняти з тією руйнацією, що спричинили події 1917 року.

З початку Першої світової війни Марія Миколаївна стежила за тим, аби на війну не забирали годувальників селянських родин та тих, хто доглядав за старими батьками. На початку 1916 р. з частиною майна виїхала до Європи. Людям наказала: «Господарюйте без мене, користуйтесь всім тим, що я залишила, а ще догляньте могили моїх батьків. Я ще колись повернусь...» [3, с. 326–331].

У 1920 році її позбавили 1237 десятин землі, яку поділили між селянами, сад передали в оренду громаді села, а в панському приміщенні ще деякий час існував притулок для дітей-сиріт пролетарського походження. У 1924-27 роках діяло скотарсько-молочарське колективне товариство, яке використовувало голландське обладнання та чистопородних корів із показового поміщицького господарства та практичної школи. Подальша суцільна колективізація поглинула рештки унікальної сільськогосподарської школи Марії Маріуц-Гриньової.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Устав Зозулинской женской практической школы сельского хозяйства и домоводства М. Н. Мариуца-Гринёвой. Утв. Министром Госимуществ 28 января 1892 г. // Сборник сведений по сельскохозяйственному образованию. Вып. I. Женское образование. СПб., 1898. С. 176–188.
2. Похилевич Л. П. Сказания о населенных местностях Киевской губернии : Киевъ. Типография Киевопечерской лавры, 1864, С. 273.772 с.
3. Кочубейник С. І. Син солдата. ТОВ «Меркьюрі-Поділля». Вінниця, 2013 р. С 326–331. 500с.

4. Запис автора 01.10.2025 р. від Паламарчука Павла Павловича, 1974 р. н., правнука двох учениць практичної школи (Салагацької Палагеї Андріївни 1897–1993 та Нечипорук Людвіги Зіновіївни 1905–1987).
5. 135 років Практичній школі сільського господарства і домоводства Марії Миколаївни Маріуц-Гриньової в маєтку Зозулинці Київської губернії. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України.
- URL: <https://dnsgb.com.ua/novini/vistavki/135-rokiv-praktichnij-shkoli-silskogo-gospodarstva-i-domovodstva-marii-mikolaivni-mariuc-grinvoi-v-maetku-zozulinci-kiivskoi-gubernii/>

Анатолій Лисий

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЧАТКОВУ ОСВІТУ В ДАНЬКІВСЬКІЙ КОМУНІ ШПИКІВСЬКОЇ ПРЕТУРИ ТУЛЬЧИНСЬКОЇ ПРЕФЕКТУРИ (1941-1944)

Анотація. У статті на основі аналізу архівних джерел, опублікованих документів та спеціальної літератури висвітлено стан початкової освіти в селі Даньківка в роки румунської окупації.

Ключові слова: війна, Даньківка, окупаційний режим, початкова школа, вчителі, навчальні програми, дисципліна.

Anatolii lysi

ON THE QUESTION OF PRIMARY EDUCATION IN THE COMUNE OF DANKIVKA, SHPYKIV PRETURA, TULCHYN PREFECTURE (1941-1944)

Abstract. This article deals with the state of primary education in the village of Dankivka during the years of Romanian occupation.

Keywords: War, Dankivka, occupation regime, primary school, curriculum, discipline.

Попри нові виклики сьогодення, період минулої війни та окупації залишається однією з найбільш гострих в українському суспільстві тем. Відтак, потребує незаангажованого, об'єктивного, позбавленого міфологізації й ідеологізованого трактування, нових дослідницьких методик та наукового інструментарію. Серед дослідних лакун, зон розлому в історіописанні Другої світової війни в Україні є румунська окупаційна політика, яка реалізовувалася на південно-західних теренах, і зокрема в селі Даньківка Шпиківського району Тульчинського повіту губернаторства Транснестрія (рум. Transnistria).

Даньківку фронт обійшов стороною. Кровопротитні бої точилися в районі Липовця та Іллінців. 18 липня 1941 р. через село